

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РОМАНАХ

Ярослав
ЯРІШ

СУДНИЙ ДЕНЬ

РОМАН

Харів
«ФОЛІО»
2016

ПРОЛОГ

Мліїв. 1766 рік

Десятки коней голосно тупотіли, піднімаючи хмару куряви. Дощику не було уже кілька тижнів, тож пилюка на дорозі стояла мало не по кістки. На небі — ні хмаринки. Сонечко пригрівало добряче, так що з-під шапок виступив рясний піт. Коні смерділи по́том, а від них той запах передався і на людей. Понад усе хотілося скинути із себе кавалерійські лати, розігріті сонцем, і шубовснути з розгону у воду. Не можна.

Пан Воронович їхав попереду, поруч із ним тримався той самий біскуп, що його не допустила до церкви мліївська громада, а позаду — озброєні жовніри. Із мліївцями потрібно було розібратися, до того ж так, аби іншим наука була.

Будучи на королівській службі, Воронович не поділяв таких методів. Він був ротмістром однієї з королевих так званої української партії, тобто військових підрозділів, що були дислоковані на українських землях. Пан ротмістр розумів, що військові не повинні втручатися до справ релігійних, але тут закрутилося трохи по-іншому. Політика. А де політика — там і гроші...

Жовнірська кавалькада минула перші дерева, що росли край дороги при в'їзді до міста. Тут пан ротмістр зауважив кількох дітлахів, що бавилися в пилюці, призупинив коня, але хлопчак, вгледівши чужинців, кинулися навтьоки. Воронович бачив, як вони чкурнули навпростець городами, тож, навіть якби пан ротмістр захотів їх спіймати, це було неможливо. Воронович не став поспішати, а уважно слідкував своїм поглядом за дітьми, котрі тим часом то зникали з очей, то знову з'являлися, петляючи людськими левадами у бік церковної дзвіниці.

«Що ж вони замислили?» — якось не відразу збагнув ротмістр, як раптом закалатав дзвін. Бив тривожно і дуже дзвінко, розливаючись від дзвіниці по цілому місту.

«От малі bestії», — про себе вилаявся Воронович і приострожив коня.

Коні мчали клусом, піднімаючи куряву і ризикуючи потоптати старих і малих, що знаходилися саме на шляху. Якесь дивне відчуття пробудив у панові ротмістру цей тривожний дзвін...

Почувши тривожне бамкання, люди висипали зі своїх хат, однак тут же ховалися на свої обійстя, побачивши кавалькаду ворожих вершників. Дорога робила чималий гак, так що доки жовніри доїхали, минуло трохи часу. Ще здалеку було видно, як кілька людей крутилися біля церкви, але з приїздом вершників усі кудись позникали.

Приїхавши на місце, Воронович легко зіскочив з коня, піднявся східцями і спробував відчинити двері церкви. Марно — були зачинені. Тут же наказав жовнірам:

— Ламайте двері. Решта — зганяйте сюди хлопів. Зараз превелебний біскуп буде правити святу мшу. Хто не прийде, а буде сидіти вдома, — згорить разом з хатою. А ще: знайдіть мені попа і пономаря та швидко сюди.

Жовніри розбіглися виконувати наказ ротмістра. Кілька з них почали виламувати молотом двері. Коли робота була зроблена, Воронович звернувся до біскупа:

— Святий отче, ідіть готуйтеся до служби, а мої люди наганяють хлопів. Клянуся небесами: ще сьогодні до вечора ця церква буде наша — і всі мужики приймуть унію..

Біскуп послушно зайшов до церкви, а Воронович заходився роздавати розпорядження. Та не встиг він як слід розставити своїх людей, як раптом біскуп вибіг з церкви, прорік обурено:

— Єзус-Марія, та це святотацтво нечуване! Як мені проводити службу, коли тут немає ні Євангелія, ні Божих дарів, ні церковного начиння! Навіть підсвічники поховали!

— А каса церковна?

— Не знаю за касу, та, мабуть, також пропала. Це просто нечувано!

Воронович оглянувся на своїх людей.

— Знайти! — коротко наказав.

Ротмістр раптом зрозумів: їх тут чекали, готувалися. Він вже усвідомив, що привести цих людей до унії буде важко, але навіть не думав здаватися: вже надто часто за останній час це бидло почало показувати роги. Цьому треба покласти край...

Жовнірство розійшлося по дворах — і тут містечко наче ожило: почулися крики, лемент, дитячий плач. Жовніри почали «запрошувати» людей до церкви, приводили їх гуртами на майдан. Нарешті притягли титаря місцевого. Воронович подивився на нього: чомусь відразу згадав собі Мельхіседека... А ще сотника Харка, котрий добровільно віддав свою голову, аби врятувати того ж Мельхіседека. Ні, цей титар не був подібним на героя — простий міщук, невисокий, худорлявий. Де-не-де волосся було вкрите срібною памороззю сивини.

— У тебе ключ від церкви?

— У мене. Тільки ж навіщо він зараз — і так двері рознесли? — запитав, ніби кепкуючи, титар. Та в його очах була не насмішка, навіть не страх, а жаль.

Їхні з Вороновичем погляди перехрестилися.

— Як тебе звуть?

— Данило. Данило Кушнір.

— Ну що ж, Даниле, скажи мені, будь ласка, де ти заховав те, що виніс із церкви?

— Не скажу.

Пан ротмістр чекав чогось другого. Він думав, що цей чоловік зараз почне крутити, мовляв, не я і хата не моя. А тут зразу: «не скажу». Благородний, мабуть, лотр. Хоче відгородити це лайдацьке бидло, яке поволі зганяють жовніри, а також бородатого попа, котрого теж привели. Ну що ж, хочеш бути героєм — ми тобі влаштуємо.

— Ведіть його до хати. Обшукайте там усе, допитайте родину.

Данила повели. Ротмістр звернувся до священика:

— Ти тут душпастер, господар цієї церкви. Скажи, де Святі Дари?

Панотець відповів спокійно, хоч голос його трясся:

— Церква не моя — вона належить усій громаді. Люди бачать, який час тривожний, от і заховали. А я не знаю.

Воронович підійшов, спитав, щоб чули всі:

— Це Данило намовляв вас до непокори? Це він навчив, що робити?

— Данило чоловік тихий та богобоязливий. Усі його знають і шанують, та кожен свою голову має, — відповів панотець.

Воронович запитав ще тихіше:

— І ти маєш?

— Аякже, — священик не зрозумів питання.

— То покажи свою мудрість, прояви терпіння, як Ісус учив, адже ти хочеш, щоб був мир, щоб громади примірилися і католик більше не лаявся з православним? Прийми унію. А за тобою і люди. Кому потрібна боротьба, сльози, кров? Ну?

Панотець опустил смиренно очі, похитав головою:

— Ні, пане, вибач.

— А чому?

— Бо мої батько, і дід, і прадіди — всі були православними. А коли хочете миру в краї — дайте нам спокій.

Ротмістр сплюнув.

— Дурень ти. І батько твій був дурнем, і дід, і прадіди. Заберіть та посадіть до буцигарні цього бунтаря. Я з ним іще потім побалакаю. А поки що оточіть містечко, щоб жодна миша не проскочила та не винесла звідси Святих Дарів. А я піду допитаю титаря.

— А що з ними? — один зі шляхтичів запитав, показуючи на юрбу мліївців, що вже зібралася.

— Нехай стоять. Мша відбудеться.

Хата в титаря була проста, досить бідна. Він сидів за столом. Був блідий, а щока червона — хтось із шляхтичів «смачно» приклався. Їх тут стовбичило кілька. Жовніри перевертали все в хаті догори дригом, голосно лаючись та гупаючи. Вони зовсім не панькалися із речами господаря, особливо з тарелями й полумисками: де жовніри пройшли, там по долівці валялося побите череп'я, яке толочили чобітьми в перемішку з одягом, розсипаними крупами та пір'ям із подушок. Інші нишпорили по повітр'ю.

— І що? — своїм звичаєм коротко запитав ротмістр.

— Мовчить.

— А родина?

— У нього тільки син.